

Julia Krekula

LAPSEN OSALLISTAMINEN ERI TYÖMENETELMIEN KAUTTA

Sosiaalialan koulutusohjelma

2019

LAPSEN OSALLISTAMINEN ERI TYÖMENETELMIEN KAUTTA

Krekula, Julia
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaaalialan koulutusohjelma
Sivumäärä: 41
Liitteitä: 15

Asiasanat: Lapsen osallistaminen ja osallisuus, lapsilähtöisyys, varhaiskasvatus, esiopetus, pienryhmätoiminta

---

Opinnäytetyöni “Lapsen osallistaminen eri työmenetelmien kautta” on toiminnallinen projektiluontoinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on tukea lasten osallisuutta päiväkodin toiminnassa. Yhteistyökumppanina projektissa toimi Koivulan päiväkoti. Koivulan päiväkotiryhmä hyötyy opinnäytetyöstäni siten, että eri työmenetelmien avulla annan heille työvälineitä lapsilähtöiseen toimintaan ja ajatteluun. Lasta osallistavat toimintakerrat toteutin yhteistyössä esiopetuksesta muodostetun pienryhmän kanssa.

Teoreettisessa viitekehyksessä perehdyttiin Suomessa toteutettavaan varhaiskasvatukseen sekä sen sisältämään esiopetukseen. Lisäksi opinnäytetyön teoreettinen viitekehys käsittelee lapsen osallistamista ja osallisuutta, lapsilähtöisyyttä sekä pienryhmätoimintaa.

Halusin lähteä tarkastelemaan lasten osallisuutta päiväkodissa toiminnan kautta. Toiminnalla tässä yhteydessä tarkoitan päiväkodin suunniteltua ohjelmaa. Opinnäytetyön sekä sen sisältämän projektin tavoitteena on kehittää Koivulan päiväkodin lapsilähtöisyyttä, tukea lasten osallisuutta sekä ennen kaikkea kannustaa päiväkodin henkilökuntaa toimimaan entistä lapsilähtöisemmin. Lasten osallistamista ja osallisuutta lähdin tukemaan erilaisten työmenetelmien avulla. Menetelmiksi projektiin päätyi pienryhmätoiminta, piirtäminen, sadutus, valokuvaus ja pedagoginen dokumentointi.

Projektissa päästiin haluttuihin tavoitteisiin lasta osallistavien menetelmien avulla. Opinnäytetyö innostaa toimimaan lapsilähtöisesti sekä kannustaa ottamaan lapset mukaan päiväkodin toiminnan suunnitteluun ja sen toteuttamiseen.

CHILD`S PARTICIPATION TROUGH DIFFERENT METHODS

Krekula, Julia
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in ....
April 2019
Number of pages: 41
Appendices: 15

Keywords: Children`s involvement and participation, child-orientation, early childhood education, pre-school education, small group activities

---

This "Child`s participation trough different methods" thesis is functional project-based thesis which purpose is to support children`s involvement in kindergarten`s activities. The cooperation partner in this project was Koivula kindergarten. Koivula kindergarten benefits from my thesis. Trough different methods I give them tools to child-orientated activities and thinking. I implemented involvements of children activity occasions in cooperation with group formed of early childhood education.

The theoretical framework orientates early childhood education implemented in Finland and preschooling comprised. In addition, the theoretical framework of this thesis also deals with child`s involvement and participation, child-orientation and small group activities.

I wanted to start considering children`s participation in kindergarten through action. In this context action means kindergarten`s planned activities. The purpose of the thesis and the project included is to develop child-orientation in Koivula kindergarten, support children`s participation and above all to encourage kindergarten`s staff to work even more child-orientated. I started to support children`s involvement and participation with different work methods. Small group activities, drawing, storycrafting, photographing and pedagogical documentation were selected as methods to the project.

The determined objectives of the project were achieved through child-involvement methods. The thesis inspires to work child-orientated and encourages to involve children to planning of kindergarten's activities and to implementation of these activities.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VARHAISKASVATUS	7
2.1	Varhaiskasvatus Suomessa	7
2.2	Esiopetus	8
3	LAPSEN OSALLISUUS JA OSALLISTAMINEN	10
3.1	Lapsen oikeudet osallistamiseen ja osallisuuteen	10
3.2	Osallistuvan ja osallisena olevan lapsen tukeminen päiväkodissa	11
3.3	Lapsilähtöisyys	12
3.4	Lapsilähtöisyys päiväkodin toiminnassa.....	13
4	PIENRYHMÄTOIMINTA OSALLISUUTTA TUKEVANA MENETELMÄNÄ	14
4.1	Pienryhmät varhaiskasvatuksessa	14
4.2	Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittyminen pienryhmässä.....	16
5	PROJEKTIN TOTEUTUS	17
5.1	Projektin lähtökohdat	17
5.2	Projektin tavoitteet	17
5.3	Projektin eteneminen	18
6	PROJEKTISSA HYÖDYNNETYT TYÖMENELMÄT	19
6.1	Lasta osallistavat työmenetelmät	19
6.2	Piirtäminen työskentelymenetelmänä	20
6.3	Sadutus työskentelymenetelmänä	23
6.4	Valokuvaus työskentelymenetelmänä.....	26
6.5	Kevätretki Kirjurinluodossa.....	30
7	POHDINTA.....	36
7.1	Projektin arviointi	36
7.2	Oman toiminnan arviointi	37
	LÄHTEET.....	39
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lasten osallistaminen sekä osallisuus ovat tällä hetkellä varsin ajankohtainen aihe uudistuneen varhaiskasvatustavan myötä. Varhaiskasvatustavassa on kirjattu, että varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, suunnittelussa ja sen arvioinnissa on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipiteet, lapsen kehityksen ja iän edellyttämällä tavalla. (Varhaiskasvatustavalaaki 540/2018, 5 luku 23 §)

Nykypäivänä lasten kasvatustavajattelu on kokenut muutoksia. Päiväkodeissa painotetaan entistä enemmän pedagogiikkaa ja lapsia halutaan kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lapsi nähdään päiväkodissa aktiivisena osallistujana, joka toimii omaa ymmärrystään ja vuorovaikutusta rakentaen fyysisessä sekä sosiaalisessa ympäristössä. (Hujala & Turja 2011, 43.)

Lapsilähtöinen toiminta näkyy opinnäytetyön taustalla. Lapsilähtöisellä toiminnalla tarkoitetaan kasvatustapaa, jossa kasvattaja näkee lapsen ainutlaatuisena yksilönä, jolla on omat kiinnostuksen kohteet ja ajatukset. (Hellman-Suominen, Laine & Järvinen 2009, 34-35.) Olen itse kiinnostunut lapsilähtöisestä toimintamallista ja haluaisin tulevaisuudessa toteuttaa itse tätä kasvatustapaa, sillä mielestäni lapsilähtöisyys päiväkodin toiminnassa näyttäytyy vain positiivisella tavalla.

Tavoitteenani oli toteuttaa opinnäytetyön toiminnallinen osuus lapsilähtöistä toimintamallia käyttäen. Pienryhmää muodostettaessa hyödynsin aiempaa harjoittelijataustani, kun tunsin osan esiopetuksessa olleista lapsista aiemman työharjoitteluni kautta. Halusin minulle ennestään tutut lapset mukaan pienryhmätoimintaan, jotta lapsilähtöisyys voisi toteutua mahdollisimman aidosti. Toteutin erilaisia ja monipuolisia lasta osallistavia menetelmiä yhdessä esikoululaisista muodostetun pienryhmän kanssa. Opinnäytetyön avulla halusin lähteä selvittämään mitä osallisuus, osallistaminen sekä lapsilähtöisyys käytännössä tarkoittaa päiväkodin arjessa.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Suomessa jokaisella alle kouluvuotiaalla lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen sekä esiopetukseen, joka sisältyy toiminnallisesti varhaiskasvatukseen. Päätös lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen tulee kuitenkin vanhemmilta. Varhaiskasvatusta toteutetaan joko päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muunlaisena varhaiskasvatuksena, kuten leikki- ja kerhotoimintana. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 201.)

Suomessa monipuolinen lainsäädäntö valvoo lapsen oikeuksien tapahtumista. Varhaiskasvatuslaki pitää huolen siitä, että jokaisella lapsella on oikeus osallistua järjestettyyn varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 luku 1 §.) Muita lasta sekä varhaiskasvatusta sääteleviä lakeja ovat: kuntalaki, lastensuojelulaki, perusopetuslaki, hallintolaki, sosiaalihuoltolaki, laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta sekä lait lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi. (Hellman-Suomen ym. 2009, 88.)

Varhaiskasvatus on kokenut suuria muutoksia vuosien varrella, etenkin sen sisällön kannalta. Vielä 70-luvulla varhaiskasvatus tunnettiin paremmin nimellä päivähoito, kun naiset palasivat takaisin töihin ja he tarvitsivat lapsille hyvää ammattitaitoista hoitopaikkaa. Päivähoito sisältyi tällöin kunnan sosiaalipalveluihin ja se eriteltiin perhepalveluksi. (Hoivanetin www-sivut 2019.) Näihin aikoihin Suomen sosiaali- ja terveyspalvelut yleistyivät paljon. Laki lasten päivähoidosta oli yksi merkittävimmistä uudistuksista perhepolitiikassa vuonna 1973. (Lastensuojelun keskusliiton www-sivut 2019.) Uusin varhaiskasvatuslaki astui voimaan 1.9.2018. Uudistuksen avulla lainsäädäntö muuttui ajankohtaisemmaksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2019.)

Varhaiskasvatus on suunniteltua ja tavoitteellista kasvatusta, missä pedagogiikka kulkee vahvasti mukana. Sen yhtenä tärkeimpänä tavoitteena voidaan pitää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemista. Myös lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen on tärkeää. (Opetushallituksen www-sivut 2019.) Varhaiskasvatusta pidetään lapsen elinikäisen oppimisen alkuna. Lapsen kasvatuksen ensisijainen vastuu kuuluu vanhemmille, jota varhaiskasvatus omalta osaltaan tukee. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.)

Kasvatustieteen maisteri Eeva-Liisa Kronqvistin näkemys laadukkaasta varhaiskasvatuksesta pohjautuu kasvattajan vahvaan tietämykseen, mitä varhaiskasvatuksella tarkoitetaan ja miksi sitä toteutetaan. (Hujala & Turja 2011, 13.) Ammattitaitoinen henkilökunta on aidosti kiinnostunut varhaiskasvatuksen teoriasta ja lapsista. He osaavat tuoda teorian käytäntöön niin, että lapset hyötyvät siitä monipuolisesti. (Hellman-Suominen ym. 2009, 125.)

2.2 Esiopetus

Esiopetus on maksutonta opetusta kuusivuotiaille lapsille. Myös esiopetukseen kuuluvat oppimateriaalit sekä ateriat ovat maksuttomia. Esiopetus tuli velvoitettavaksi 1.8.2015, joten jokaisen lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen ennen oppivelvollisuuden alkamista. Kuntien tehtävänä on huolehtia siitä, että esiopetusta järjestetään. Esiopetusta voidaan toteuttaa yksityisissä päiväkodeissa tai valtion oppilaitoksissa, mutta tällöin perusopetuksen järjestäjän kuuluu hakea erikseen lupaa järjestää esiopetusta. (Opetushallituksen www-sivut 2019.)

Lapsi aloittaa esiopetuksen syksyllä samaan aikaan kun perusopetus alkaa. Vastuu ryhmän pedagogisesta suunnittelusta sekä esikoululaisten opettamisesta kuuluu päiväkotiryhmän varhaiskasvatuksen opettajalle. Lapsia esiopetusryhmässä saa olla enintään 13 tai vaihtoehtoisesti 20-21 lasta toisen lastentarhanopettajan kanssa. Esiopetusta on toteutettava vuoden aikana vähintään 700 tuntia, mikä tarkoittaa noin 4-5 tuntia opetusta päivässä.

Esiopetuksessa luodaan pohjaa lapsen elinikäiselle oppimiselle ja kasvulle. Koko toiminnan takana on valtakunnallinen esiopetussuunnitelma, jonka perusteet ohjaavat esiopetuksen toimintaa. Esikoulun tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja oppimista yhteistyössä vanhempien kanssa. (Hellman-Suominen ym. 2009, 138.) Leena Lumme-lahti korostaa toimivan tiimityöskentelyn tärkeyttä esiopetuksessa. Usein ryhmän esiopetuksesta vastaa kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, joiden tulisi toimia keskenään samaa toiminta-ajatusta noudattaen. Tämä edellyttää sitä, että molemmat varhaiskasvatuksen opettajat ovat riittävän tietoisia esiopetuksen yhteisistä tavoitteista ja niiden päämääristä. Toimiva tiimityöskentely heijastuu positiivisella tavalla myös lapsiin, koska tällöin oppimisen ja kasvatuksen tukeminen toteutuu johdonmukaisesti. Säännölliset tiimipalaverit sekä sovitut keskusteluaajat lapsen vanhempien kanssa edesauttavat laadukkaan esiopetuksen toteutumista. (Lummelahti 2001, 180-181.)

Voidakseen toteuttaa lapsilähtöistä pedagogiikkaa esiopetuksessa, kasvattajan täytyy olla tietoinen esiopetusikäisen lapsen kehityksen vaiheista. Näin lapsilähtöisyys vastaa lapsen kehitysvaiheeseen. Lisäksi kasvattajan on tärkeää osata havainnoida lasta, jotta aito yksilöllinen kohtaaminen ja siten lapsen tarpeiden ymmärtäminen voi tapahtua. (Lautela 2011, 31.)

Jokaisella lapsella on oma henkilökohtainen tausta, jonka merkitys näkyy lapsen kiinnostuksen kohteissa ja tarpeissa. Näitä asioita kirjataan ylös esiopetuksen suunnitelmaan, joka tehdään yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Esiopetussuunnitelmaan tulee lisäksi kirjata lapsen kehittämisen kohteet esiopetuksessa. (Hellman-Suominen ym. 2009, 138.)

3 LAPSEN OSALLISUUS JA OSALLISTAMINEN

3.1 Lapsen oikeudet osallistamiseen ja osallisuuteen

“Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26.)

Lapsen osallisuus huomioidaan kansainvälisesti YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa. Sopimuksessa on sovittu, että lapsen omat näkemykset lapsen ikää ja kehitystasoa katsoen on otettava huomioon lasta koskevissa asioissa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 12 artikla.)

Käsitteinä lapsen osallisuus ja osallistuminen eroavat toisistaan. Osallisuus on sitä, kun lapsi saa olla itse mukana päättämässä häntä koskevista asioista ja suunnitelmista. Lapselle annetaan mahdollisuus kertoa hänen omista mielipiteistään, jolloin lapsi saa myös omalta osaltaan vaikuttaa erilaisiin häntä koskeviin toimienpiteisiin ja ratkaisuihin. Lapsen osallistuminen taas konkretisoituu varsinaisessa toiminnassa. (Terveyden hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2019.)

Viime vuosina on alettu erityisesti kiinnittää huomiota lasten osallisuuteen sekä sen merkitykseen päiväkodin toiminnassa. Osallisuudesta puhuttaessa osallisuus liitetään usein yhteisöllisyyteen. Lapsen yksilöllisyyttä on korostettu kauan, mutta painopiste on siirtymässä pikkuhiljaa yksilöllisyydestä ryhmän jäsenyyteen, missä yhteistä toimintaa tapahtuu lapsiryhmässä sekä aikuisten, että lasten kesken. Voidaan sanoa, että osallistuminen ja osallisuus kulkevat ikään kuin ”käsi kädessä”. Kun ujompi lapsi osallistuu esimerkiksi valmiiksi suunniteltuun toimintaan päiväkodissa, voidaan sitä pitää merkittävänä askeleena. Lapsi ei ole osallistunut toiminnan varsinaiseen suunnitteluun, mutta erityistä tukea sosiaalisissa tilanteissa tarvitseva lapsi kokee

olevansa ryhmän jäsen, kun hän saa olla mukana osallisena toiminnassa. (Hujala ym. 2011. 46-47.) Olen itse Hujalan kanssa samaa mieltä siitä, että jo pelkkä lapsen tunne olla osallisena jossain on merkittävä asia, joka taas voi kannustaa lasta jatkossa myös osallistumaan enemmän.

3.2 Osallistuvan ja osallisena olevan lapsen tukeminen päiväkodissa

Päiväkodissa kasvattaja pystyy tukemaan lapsen osallisuutta eri tavoin. Hän huomaa, kun lapsella on jotain annettavaa ja vastaa lapsen tarpeisiin aidosti. Lapsi otetaan mukaan suunnittelun eri vaiheisiin, mikä taas kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja. Suunnittelussa lapsi pääsee lisäksi harjoittelemaan ryhmätyöskentelytaitoja sekä yhteisten sääntöjen noudattamista. Kun lapsi osallistuu ja pääsee vaikuttamaan omilla ajatuksillaan ja ideoillaan päiväkodissa, hänen itseluottamuksensa kasvaa. Kasvattajan vastuulla on huolehtia, että jokainen lapsi päiväkodissa saisi kokea osallistumisen ja osallisuuden suuren merkityksen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 27.)

Parhaimmillaan osallisuus ja osallistuminen opettaa lapselle vastuun ottamista ja kantamista. Nämä ominaisuudet lapsi oppii, kun häntä rohkaistaan ja kannustetaan erilaisissa tilanteissa. Oppimista ei tapahdu, jos lapsi aina vain sopeutuu aikuisten päätöksiin. Kasvattajan tulee ohjata lasta niin, että lapsi uskaltaa kertoa omista havainnoistaan, mielipiteistään ja ajatuksistaan. (Roos 2016, 54.)

Vuorovaikutus liittyy olennaisena asiana niin osallisuuteen, kuin kasvatukseenkin. Vuorovaikutusta tapahtuu päiväkodin arjessa lähes koko ajan joko ryhmätilanteissa tai lapsen ja kasvattajan välisissä kanssakäymisissä. Roosin mukaan on hyvä pohtia vuorovaikutuksen suuntaa. Hyvä vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä on vastavuoroista sekä toista osapuolta kunnioittavaa. Vaikka vuorovaikutuksen tulisi olla vastavuoroista, niin loppujen lopuksi päävastuu kuuluu kasvattajalle, koska lapsi harjoittelee vielä omia vuorovaikutustaitojaan. Päiväkodin yleinen ilmapiiri vaikuttaa laadukkaan vuorovaikutuksen toteutumiseen, kun ilmapiiri pysyy kannustavana se edesauttaa laadukkaan vuorovaikutuksen toteutumista. (Roos 2016, 55.)

Lapsen näkökulmien huomioiminen on tärkeää päiväkodin arjessa. Lapsi tuntee olonsa aidosti osalliseksi, kun kasvattaja huomioi lapsen oman näkemyksen. Lapsi kaipaa hyväksyntää omille ajatuksilleen, jotta hän voisi kokea olonsa tärkeäksi. Osallistuvaa lasta tukeva kasvattaja on aina valmis kannustamaan lapsen itseilmaisua ja vuorovaikutusta. Hän huomaa lapsijoukosta myös ne lapset, jotka erityisesti vaativat päiväkodin arjen keskellä kiireetöntä keskustelua. Nämä lapset harjoittelevat vielä omia vuorovaikutustaitojaan ja kasvattajan roolina on rohkaista ja tukea lapsen omia ajatuksia. (Roos 2016, 54-56.)

Mielestäni Roos kertoi hyvin siitä, mitä eri asioita tulisi ottaa huomioon lasta osallistavassa päiväkotitoiminnassa. Itse pidän myös tärkeänä aikuisen ja lapsen välistä toimivaa vuorovaikutussuhdetta, koska se edesauttaa lasta osallistavaa ilmapiiriä, missä myös lasten mielipiteillä on väliä.

3.3 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyys käsitteenä on jo pitkän aikaa jakanut erilaisia mielipiteitä sekä näkökulmia. Yhdestä asiasta voidaan kuitenkin olla samaa mieltä. Lapsilähtöisyys on tätä päivää ja aikuiskeskeistä ajattelutapaa vältetään. Ennen lapsilähtöisyyttä puhuttiin lapsikeskeisyydestä ja nykyisin katsotaan, että lapsilähtöisyys olisi sanana korvannut lapsikeskeisyyden. (Kalliala 2012, 47.) Lapsilähtöisyys ja lapsikeskeisyys eroavat käsitteinä toisistaan. Lapsikeskeisyys oli aikuislähtöisen ja lapsilähtöisen kasvatuksen välimuoto, missä kasvattajan tuli löytää jokaisesta lapsesta jotain hyvää. (Hellman-Suominen ym. 2009, 35.) Molempia käsitteitä yhdistää edelleen lapsen tarpeiden ensisijaisuus. (Kalliala 2012, 47.)

Käytännössä lapsilähtöisyys ymmärretään helposti väärin. Lapsilähtöisyys ei tarkoita sitä, että lapsi saa päättää kaikista häneen liittyvistä asioista. Aito lapsilähtöisyys toteutuu, kun lapsi saa olla lapsi ja aikuinen on aikuinen. Turvallinen sekä vastuullinen aikuinen asettaa rajoja lapselle. Lapsen elämässä tietynlaiset rutiinit ovat tärkeitä, eikä niistä voi luopua. Omien rajojen testaaminen kuuluu lapsuuteen. Toiset lapset ovat luonteeltaan voimakastahtoisimpia, mutta hyvän auktoriteetin omaava aikuinen pysyy näissä tilanteissa jämäkkänä, mutta rauhallisena. Mitä enemmän lapselta löytyy kun-

nioitusta aikuista kohtaan, sitä helpompi hänen on totella aikuista. Myös aikuisen täytyy kunnioittaa lasta. Hyvän auktoriteetin perusta on toimiva vuorovaikutussuhde lapseen. Aikuinen tuntee lapsen temperamentin ja osaa hyödyntää sitä toimiessaan lapsen kanssa. Marjatta Jantunen korostaa lisäksi huumorintajun tärkeyttä. (Jantunen & Lautela 2011, 6-7.)

Olen huomannut saman, että lapsilähtöisyys käsitteenä voidaan helposti ymmärtää päiväkodissa väärin. Jantusella on mielestäni erittäin hyviä mielipiteitä lapsilähtöisyyden toteuttamisesta ja olen hänen kanssaan samaa mieltä siitä, että tietynlaiset rajat kuuluvat lapsen elämään, eikä niistä voi luopua. Pidän itse myös tärkeänä sitä, että aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde on kunnossa. Silloin myös lapsilähtöisyys toteutuu aidommin, kun molemmat osaavat kunnioittaa toinen toisiaan. Eikä huumorintajusta tai ylipäättään tilannetajusta lasten kanssa työskennellessä ole koskaan haittaa, vaan päinvastoin.

3.4 Lapsilähtöisyys päiväkodin toiminnassa

Aito lapsilähtöisyys päiväkodissa toteutuu, kun aikuinen kohtaa lapsen yksilönä, jolla on omat mielenkiinnon kohteet, tunteet ja ajatukset. Parhaiten aikuinen tutustuu lapseen ja hänen elämäänsä jo heti alkuvaiheilla päivähoidon alkaessa, kun lapsi ja vanhemmat tutustuvat uuteen päivähoitopaikkaan. Yhteistyö lapsen vanhempien kanssa auttaa tutustumaan lapseen. Päiväkodissa lapsen yleinen havainnointi sekä lapsen kanssa käydyt yhteiset keskustelut vahvistavat lapsilähtöisen pedagogiikan toteuttamista. Lapsi nähdään ympäristössä aktiivisena tekijänä, leikkijänä sekä tutkijana. Lapsen omiin kykyihin luotetaan, mutta tarpeen vaatiessa kasvattaja osaa tukea lapsen kasvua ja kehitystä. (Hellman-Suominen ym. 2009, 34-35.)

Yllämainitut asiat ovat mielestäni äärettömän tärkeitä, kun päiväkodissa lähdetään toteuttamaan lapsilähtöistä toimintaa. Aikuisen tulee olla aidosti kiinnostunut lapsesta sekä hänen elämästään, jotta hän voisi sanoa toimivansa lapsilähtöisesti. Olen itse ollut päiväkodissa vastaanottomassa vanhempia, joiden lapsi oli aloittamassa päiväkodin. Tämä hetki on tärkeä lapselle, vanhemmille sekä kasvattajalle. Itse pidän

kasvatuskumppanuutta tärkeänä asiana varhaiskasvatuksessa ja mielestäni sillä on oma tärkeä roolinsa myös lapsilähtöisessä toiminnassa.

Lapsi toimii ympäristössä uteliaana yksilönä, joka on kiinnostunut erilaisista asioista. Lapsen kehitys saa evästyä, kun aikuiset suhtautuvat häneen kunnioittavasti, rehellisesti ja ennen kaikkea aidosti. On tärkeää osata antaa lapselle puheenvuoro ja kuunnella häntä aidosti niin, että myös lapsi huomaa sen. Kun lapsi kysyy, hän on kiinnostunut ja haluaa löytää vastauksia kysymyksiinsä. Tällöin lapsi haluaa aikuisen apua kysymysten käsittelyssä sekä saamiensa tietojen jäsentämisessä. (Helenius & Lumme-lahti 2014, 231-232.)

Lapset tutkivat mielellään eri asioita ympäristössään ja aikuisen olisi hyvä pohtia lasta kiinnostavia asioita yhdessä lapsen kanssa. Tämä herättää lapsessa kiinnostuksen esimerkiksi erilaisia rakennuksia tai luontoa kohtaan. Lapselle voi antaa silloin tällöin pieniä vastuutehtäviä, joista aikuinen tietää, että lapsi selviytyy. Tällä tapaa aikuinen pystyy tukemaan lapsen itsenäistä kasvua sekä lapsi oppii vastuunottamista. (Helenius & Lummelahti 2014, 232, 234.)

4 PIENRYHMÄTOIMINTA OSALLISUUTTA TUKEVANA MENETELMÄNÄ

4.1 Pienryhmät varhaiskasvatuksessa

“Varhaiskasvatus on ryhmäkasvatusta. Kun lapsi menee päiväkotiin, hänestä tulee yksi Mesimarjoista tai Mustikoista, Oravista tai Siileistä. Ryhmä ei ole vain välttämättömän paha, vaan myös voimavara.” (Kalliala 2012, 164)

Päiväkodin ja perhepäivähoidon suhdelukuja säädetään varhaiskasvatuslaissa ja valtioneuvoston asetuksissa. Päiväkodissa yhdessä ryhmässä saa olla enintään kolme kasvattajaa määrää lapsia. (Tehyn www-sivut 2019.) ”*Alle 3-vuotiaiden ryhmässä voi*

olla korkeintaan 12 lasta (1 kasvattaja / 4 lasta) yli 3-vuotiaiden ryhmässä korkeintaan 24 lasta (1 kasvattaja / 8 lasta, ellei kunta ole erikseen päättänyt pitäytyä aikaisemman lainsäädännön mukaisessa mitoituksessa 1 kasvattaja / 7 lasta, jolloin ryhmässä korkeintaan 21 lasta. Yli 3-vuotiaiden osapäivähoidossa 1 kasvattaja / 13 lasta.” (Tehyn www-sivut 2019.)

Pienryhmätoiminnaksi kutsutaan toimintaa, johon vain osa perusryhmän lapsista osallistuu. Toimintaa voidaan toteuttaa erikokoisissa ryhmissä, mutta jos ryhmässä on esimerkiksi 18 lasta, voidaanko ryhmää pitää vielä pienryhmänä? Varsinainen toiminta ja ryhmässä olevat lapset vaikuttavat omana roolinaan ryhmän sopivuuteen, jonka vuoksi on vaikea määrittää mikä ryhmäkoko olisi paras vaihtoehto suorittaa pienryhmätoimintaa. Pienryhmiin jaottelu tapahtuu erilaisin perustein. Lapset voidaan jakaa ryhmiin joko heterogeenisesti tai homogeenisesti, riippuen siitä mikä on pienryhmätoiminnan tavoite. (Karlsson 2003, 85-86.)

Pienryhmätoiminta päiväkodissa on monella tapaa kannattavaa, siitä hyötyvät niin lapset kuin henkilökuntakin. Liian suuret ryhmäkoot taas aiheuttavat riskin lapsen fyysiselle ja psyykkiselle kehitykselle. Parhaimmillaan pienryhmätoiminnan katsotaan ehkäisevän lasten syrjäytymistä. Pienryhmässä jokainen lapsi tulee paremmin kuulluksi ja kasvattaja pystyy vastaamaan paremmin lapsen tarpeisiin, kun taas suuressa ryhmässä lapsen haastava käytös yleistyy. Päiväkodissa ei-toivotut terveydelliset riskit korostuvat suurissa ryhmissä. Aikuiset ja lapset stressaantuvat herkemmin ja infektiot leviävät paremmin tiiviissä ryhmässä. Näitä kaikkia ongelmia pystytään ennalta ehkäisemään pienryhmätoiminnalla. Ammattitaitoiset kasvattajat yhdistettynä pienryhmätoimintaan tukevat lapsen tasapainoista kehitystä. (Superliiton www-sivut 2019.)

Olen itse työskennellyt monessa eri päiväkodissa ja omalla kokemuksellani voin todeta, että pienryhmätoiminta on lähes aina kannattavaa. Toki täytyy muistaa se, että se ei aina ole mahdollista, mutta aina kun siihen on vain mahdollisuus niin itse jakaisin lapset pienempiin ryhmiin.

4.2 Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittyminen pienryhmässä

Lapset muodostavat päiväkodissa enemmistön ja he ovat toistensa kanssa tekemisissä päivittäin. Kun lapset toimivat ryhmissä he kokevat olevansa osana yhteisöä, missä harjoitellaan aikuisen tuella erilaisia elämän perustaitoja, kuten vuorovaikutustaitoja, ystävällistä kanssakäymistä sekä itsensä ilmaisua. (Kalliala 2012, 164.)

Mikkolan ja Nivolaisen (2009, 33.) mukaan pienryhmä antaa mahdollisuuden lapsen vuorovaikutustaitojen harjoitteluun. Pienessä ryhmässä lapsen on helpompi harjoitella omaa vuorovaikutuksellista toimintaansa ja sen seurauksia eri tilanteissa. Aikuisen taas on helpompi tukea lapsen vuorovaikutuksellisia tilanteita tarpeen vaatiessa ryhmäkoon ollessa pienempi. (Mikkola & Nivolainen 2009, 33.)

Pienryhmällä on positiivinen vaikutus lapsen sosiaaliseen käyttäytymiseen. Liian suuressa ryhmässä lapsen on haastavampi luoda ystävyysuhteita ja lapset riitelevät herkemmin. Usein myös lasten levottomuus kasvaa suuressa ryhmässä. (Järvinen & Mikkola 2015, 29.)

Pienryhmässä lasten väliset vuorovaikutussuhteet pääsevät kehittymään syvällisemmiksi, kun lapset pystyvät panostamaan entistä paremmin vuorovaikutuksellisiin suhteisiin. Lisäksi aikuinen pystyy helpommin tukemaan pienryhmässä lasta, jolla on kielellisiä vaikeuksia. Lasten havainnointi sekä huomioiminen onnistuu paremmin pienryhmässä, jolloin lapsi saa aikuiselta tukea ja palautetta kielellisestä osaamisestaan. (Marjanen ym. 2013, 158-159.)

5 PROJEKTIN TOTEUTUS

5.1 Projektin lähtökohdat

Projektin lähtökohtana ja opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea esikoululaisista muodostetun pienryhmän osallisuutta Koivulan päiväkodin arjessa. Idea lasta osallistavaan toimintaan tuli minulta itseltäni, kun kiinnostuin lapsilähtöisyydestä ollessani työharjoittelussa Koivulan päiväkodissa. Koivulan päiväkotiyhteisö hyötyy opinnäytetyöstäni, kun annan heille uusia välineitä eri työmenetelmien kautta toteuttaa entistä enemmän lapsilähtöistä toimintaa ryhmässään.

Lapsilähtöisyyttä koskien mieleeni heräsi monia eri kysymyksiä, kuten esimerkiksi mitä haasteita lapsilähtöiseen toimintaan liittyy tai miten minun ja lasten välinen vuorovaikutussuhde rakentuu, kun taustalla on lapsilähtöinen ajatusmalli? Näitä kaikkia kysymyksiä päätin pohtia koko projektin ajan.

Minulle itselleni oli tärkeää, että voisin dokumentoida projektia valokuvauksen avulla. Mielestäni valokuvat elävöittävät projektia ja ne jättävät mukavia muistoja. Lisäksi halusin valokuvauksen avulla osallistaa myös lapsia. Tästä tulee lisää myöhemmin myöhemmässä luvussa.

5.2 Projektin tavoitteet

Projektin alussa tavoitteenani oli suunnitella ja toteuttaa toimintaa niin, että koko projekti toteutuisi hyvää organisointikykyä käyttäen ja että, oppisin itsestäni uusia asioita sekä vahvistaisin omaa ammatillista kykyäni toimia lapsilähtöisesti pienryhmässä.

Kaikkein tärkeimpänä tavoitteenani pidin sitä, että onnistuisin toimimaan koko projektin ajan lasten kanssa niin, että jokainen lapsi tuntisi pienryhmässä tullessa kuuluksi omana itsenään. Pohdin myös paljon sitä, miten osaisin parhaiten tuoda oppimani teorian käytäntöön. Mielestäni kasvattajan ammatillisuus näkyy juuri siinä, kun kasvattaja tiedostaa toimintansa taustalla olevan syyn toimia tietyllä tapaa. Yhteenvetona

yhtenä tavoitteenani oli huomata itsessäni ammatillista kehittymistä sekä uusien asioiden oivaltamista.

Minulle heräsi projektin aikana usein mieleen uusia asioita, joita haluaisin lähteä tavoittelemaan. Aluksi tavoitteet olivat pienempiä, mutta sitten ne kasvoivat projektin aikana. Ihan alkuvaiheilla tavoitteenani oli tutustua mahdollisimman hyvin pienryhmän lapsiin. Uudet tavoitteet liittyivät juuri esimerkiksi pienryhmässä olevien lasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen. Halusin toimia pienryhmässä niin, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus tuoda omia mielipiteitään esiin. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kertoi, että usein vahvemman temperamentin omaavat lapset saattoivat tuoda oman mielipiteensä esille herkemmin, jonka seurauksena hiljaisempien lasten ääni jäi helposti taka-alalle. Tästä syystä valitsimme pienryhmään muutaman hiljaisemmän lapsen, jonka osallistumista ja osallisuutta pääsisin tukemaan toiminnoissa.

5.3 Projektin eteneminen

Ennen toiminnallisen osuuden aloittamista, perehdyin hyvin opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen. Tällä tavoin halusin varmistaa sen, että toiminnan toteutuksessa tiedostaisin itse sen, miksi toimin juuri tietyllä tapaa. Ikään kuin pystyisin perustelemaan toimintaani sen pohjalta mitä tietoa olen itselleni kerännyt projektia varten.

Luin ja tutustuin moniin eri kirjoihin, jotka käsittelivät aiheina lapsen osallisuutta, osallistamista ja lapsilähtöisyyttä. Lisäksi luin erilaisia lehtiartikkeleita ja mielipiteitä, joissa oli yleistä pohdintaa tämän hetkisestä varhaiskasvatuksesta. Kaikki tämä syvennyminen aiheeseen innosti minua entistä enemmän tekemään ja suunnittelemaan toimintaa päiväkotiryhmässä.

Aluksi pohdin ja suunnittelin tulevia työmenetelmiä itsekseni ja sitten kerroin ideoistani päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajalle. Meillä oli alusta asti hyvin samankaltainen ajatusmaailma ryhmän ”johtamisesta” sekä erilaisten työmenetelmien käyttämisestä lasten kanssa. Aina kun varhaiskasvatuksen opettaja hyväksyi suunnitelmani niin se motivoi minua lisää opinnäytetyön suhteen. Jokaisen suunnittelemani

toimintahetken toimivuuden varmistin etukäteen päiväkotiryhmän varhaiskasvatuksen opettajalta. Pidimme pieniä ”palavereja” varhaiskasvatuksen opettajan kanssa ja lisäksi hän myös osasi antaa minulle erilaisia vinkkejä, joita voisin hyödyntää toiminnassani lasten kanssa. Seuraavassa luvussa kerron tarkemmin valitsemistani työmenetelmistä ja perustelen niiden käytön.

6 PROJEKTISSA HYÖDYNNETYT TYÖMENELMÄT

6.1 Lasta osallistavat työmenetelmät

Valitsin projektissa käytettävät työmenetelmät sen perusteella, mitkä mielestäni tukisivat parhaiten lasten osallistamista, osallisuutta sekä lapsilähtöisyyttä. Työmenetelmiksi valitsin pienryhmätoiminnan, dialogisen työmenetelmän sekä pedagogisen dokumentoinnin. Lisäksi toimintahetkiin pienryhmän kanssa valitsin lasta osallistavia menetelmiä, missä lapsilähtöisyyttä olisi ”helppo” toteuttaa.

Lapsien muodostaminen pienryhmään oli alusta pitäen minulle selkein valinta toimia lasten kanssa, koska pienryhmätoiminta on ennen kaikkea lapsen osallisuutta tukeva menetelmä. Lisäksi pienryhmätoiminnan avulla pystyisin paremmin saavuttamaan omat henkilökohtaiset tavoitteeni projektin suhteen. Pienryhmän muodostamisessa otimme varhaiskasvatuksen opettajan kanssa huomioon lapset, jotka olivat minulle ennestään tuttuja aiemman ammatillisen harjoitteluni kautta. Halusin ryhmään lapsia, jotka tunsin etukäteen, koska mielestäni lapsilähtöisyys toteutuisi entistä aidommin pienryhmässä, missä osa lapsista olisi minulle ennestään tuttuja. Valitsimme ryhmään myös muutaman hieman hiljaisemmän lapsen, joiden osallistumista ja osallisuutta pystyisin tarpeen tullen tukemaan pienryhmässä.

Toisena työmenetelmänä päätin käyttää dialogista työskentelymenetelmää. Dialogisuus menetelmänä tarkoittaa käytännössä sitä, että asiakasta (tässä tapauksessa lasta) kuunnellaan aidosti. Menetelmän päällisenä tavoitteena on saada asiakas tuntemaan

itsensä arvokkaaksi. Aito kiinnostus, myötätunto ja kunnioitus kulkevat vahvassa roolissa dialogisessa menetelmässä ja tällä tavoin se näkyy myös käytännössä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2019.) Valitsin tämän menetelmän, koska se oli mielestäni hyvin lähellä lapsilähtöistä toimintaa, jonka tavoitteena on myös kuunnella lasta aidosti sekä kunnioittaa lapsen ajatuksia.

Pedagoginen dokumentointi valikoitui työmenetelmäksi sen perusteella, että harrastan itse vapaa-ajalla valokuvausta. Projektin tallentaminen valokuvin tuntui minulle luontevimmalta tavalta toteuttaa dokumentointia. Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksessa käytettävä pitkäkestoinen työmenetelmä, missä lasta koskevat havainnot voidaan tallentaa erilaisin muodoin, kuten esimerkiksi valokuvauksen avulla. Pedagogisen dokumentoinnin avulla sekä lapsi, että hänen vanhempansa saavat mahdollisuuden vaikuttaa toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. Valokuvien ja esimerkiksi lasten tekemien piirrosten perusteella pystytään seuraamaan lapsen kehittymistä monipuolisesti. Pedagogisen dokumentoinnin kautta lapsen omat kiinnostuksen kohteet ilmenevät paremmin ja myös lapsi pystyy arvioimaan omaa kehittymistään dokumenttien avulla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 37.)

6.2 Piirtäminen työskentelymenetelmänä

Piirtämisen tai muun kuvallisen ilmaisun kautta lapsen voi olla helpompi kertoa itsestään. Lisäksi piirtäminen on oivallinen keino tutustua paremmin lapsen ajatusmaailmaan. Lopuksi lapsen kanssa voidaan käydä keskustelua hänen piirtämästään kuvasta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2019.)

Lapsen piirrosta pystytään tulkitsemaan monipuolisesti. Mitä värejä lapsi käyttää, miten hän hyödyntää tilan tai käyttää graafisia muotoja? Kaikki nämä asiat kertovat jotain lapsen luonteesta, emotionaalisesta tilasta sekä temperamentista. Lapsen piirtämä kuva voi liittyä lapsen kiinnostuksen kohteisiin, nykyhetkeen tai mieleen jääneeseen muistoon. Pienetkin yksityiskohdat ovat tärkeitä, sillä niissä ilmenee lapsen omat tunteet. (Mäki 2015, 22-23.)

Valitsin ensimmäiseksi työskentelymenetelmäksi piirtämisen, koska halusin tutustua paremmin lasten ajatusmaailmaan. Annoin lapsille valmiin aiheen, josta he voisivat piirtää haluamansa kuvan. Aihe oli lasten lempiasia päiväkodissa. Valitsin aiheen sillä perusteella, että pystyisin havainnoimaan, mistä lapset ovat kiinnostuneita. Piirtäminen, kuvan aihe sekä lasten valmiit piirrokset orientoivat minua tulevaa toimintapäivää varten.

Menin iltapäivällä lasten lepohetken jälkeen ohjaamaan piirtämistä pienryhmään. Lapset sekä henkilökunta ottivat minut hyvin vastaan. Pienryhmä toiminta tapahtui vähän ”ripotellen” sillä, lapset olivat juuri heränneet. Olin alustavasti suunnitellut ottavani kaikki pienryhmän lapset samaan aikaan piirtämään, mutta käytännössä lapset osallistuivatkin toimintaan sitä mukaan, kun he olivat saaneet syötyä välipalan. Tämä ei loppujen lopuksi haitannut yhtään. Suunnitelmat muuttuvat ja päiväkodissa täytyy aina varautua siihen, että suunnitelmat elävät. Pystyin paremmin keskittymään lasten piirrokseen ja keskustelemaan heidän kanssaan, kun heitä oli ohjaustilanteessa vähemmän.

Kuva 1. Lapsen piirtämä lempiasia.

Aihe laittoi lapset pohtimaan. En halunnut johdatella lapsia piirtämään mitään tiettyä asiaa, vaan kannustin heitä piirtämään juuri sen asian paperille, mistä he itse saavat joka päivä iloa päiväkodin arjessa. Olin varautunut siihen, että lapset saattaisivat

matkia toistensa piirroksia, mutta näin ei kuitenkaan käynyt. Jokainen piirsi juuri omanlaisensa kuvan, mistä kävi ilmi heidän lempiasiansa päiväkodissa. Toiset lapset innostuivat lopuksi kertomaan piirroksistaan, kun taas toiset lapset piirsivät kuvan nopeasti eivätkä halunneet sen enempää avata kuvan teemaa. Eikä tarvinnutkaan. Huomasin, että lapsen ”tuoreilla” muistoilla on merkitystä kuvassa. Lapsilla oli ollut aikaisemmin päivällä jalkapalloturnaus ja yksi lapsista piirsi kuvaan itsensä pelaamassa jalkapalloa.

Kuva 2 & 3. Lapsen piirtämä lempiasia.

Loppujen lopuksi kuvien yhteenvedona tulkitsin, että pienryhmän lapset pitivät leikkimisestä, urheilusta ja ulkoilusta.

6.3 Sadutus työskentelymenetelmänä

Kuva 4. Sadutuksen pienryhmä.

Suomalaista Liisa Karlssonia pidetään sadutusmenetelmän keksijänä. Sadutuksen avulla pystytään kehittämään lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta. Menetelmää voidaan toteuttaa niin päiväkodissa kuin kotonakin. Aikuinen pystyy lapsen kertoman sadun avulla havainnoimaan lapsen ajatuksia monipuolisesti, siksi sadutus onkin oivallinen tapa tutustua lapseen. Sadutuksessa lapsi on osana yhteisöä, jossa häntä kuunnellaan aidosti. Menetelmänä sadutus on hyvin yksinkertainen. Sen toteuttamiseen tarvitaan vain kynä ja paperia sekä kirjoittaja ja kertoja. Sadutus alkaa, kun aikuinen sanoo ”kerro minulle satu”. Lopuksi valmis satu luetaan lapsille ääneen ja halutessaan lapset voivat myös piirtää oman satunsa. (Hellman-Suominen ym. 2009, 178-179.)

Sadutus on lapsen osallisuutta tukeva menetelmä, koska sadun kerronnassa lapsi avaa omaa ajatusmaailmaansa muille kuulijoille. Aikuinen saa enemmän tietoa lapsen omista mielenkiinnon kohteista sekä kokemuksista. Lapsen osallisuus näkyy myös lapsen päätäntävällässä, kun lapsi saa kertoa sadun juuri sillä tavalla kuin hän itse haluaa. Aikuinen hyötyy sadutuksesta monin eri tavoin. Hän oppii

lapsesta uusia asioita, joita hän voi myöhemmin hyödyntää toiminnan suunnittelussa lasten kanssa. (Laaksonen 2017, 12-13.)

Halusin käyttää sadutusta yhtenä työskentelymenetelmänä pienryhmässä, juuri sen lasta osallistavan ominaisuuden vuoksi. Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta saduttamisesta, mutta menetelmään perehtyminen oli helppoa juuri sen yksinkertaisen toteuttamistavan takia. Tavoitteenani toiminnan suhteen oli tutustua myös lapsiin paremmin. Kuten ylhäällä jo todettiin, sadutuksen avulla aikuinen saa paremman käsityksen lapsen ajatusmaailmasta.

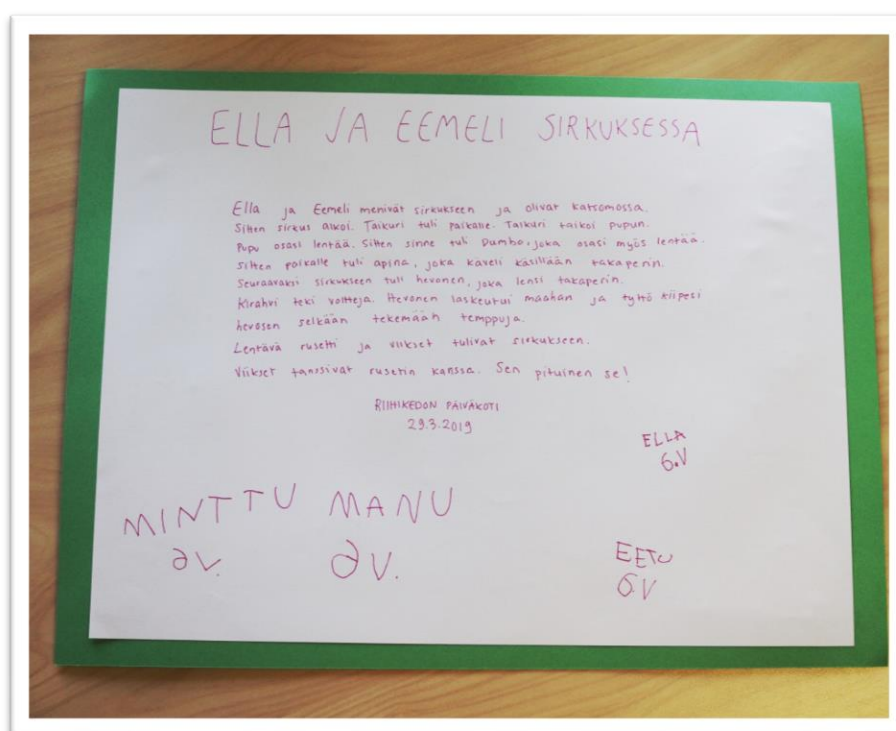
Sovimme varhaiskasvatuksen pettajan kanssa etukäteen, että tulisin saduttamaan pienryhmää heti aamulla, jotta mahdollisimman moni lapsista pystyisi osallistumaan toimintaan. Lapset olivat iloisina minua vastassa, kun menin päiväkotiin. He muistivat sen, että tulisin taas käymään ja tekisimme yhdessä jotain kivaa. Valmistelin tilan valmiiksi sadutusta varten. Asettelin viltin lattialle ja siirsin pienen penkin itselleni kirjoitusalueeksi. Kävin hakemassa pienryhmän lapset mukaan toimintaan ja lapset seurasivat minua innoissaan huoneeseen, missä toteutin toiminnan. Sadutukseen osallistui neljä esiopetus ikäistä lasta. Pyysin lapsia istumaan rinkiin lattialle viltin päälle ja kysyin tietääkö ketään lapsista mitä saduttaminen tarkoittaa. Termi ei ollut kenellekään tuttu, joten selitin lapsille, että he saisivat nyt kertoa minulle sadun ihan itse, minkä sitten kirjoitan ylös. Olin varautunut siihen, että sadutus ei olisi tuttu lapsille. Vaikka sadutuksessa lapsella on usein päätävävalta myös sadun aloituksessa, niin näin itse parhaaksi sen, että olin etukäteen varmuuden vuoksi laatinut muutaman aiheen sadulle. Toteutin sadun aiheen valinnan kuitenkin lapsilähtöisesti, kun lapset saivat itse päättää eri vaihtoehdoista haluamansa sadun nimen. Lasten mielipiteet olivat yhtenäisiä ja saduksi valittiin ”Ella ja Eemeli sirkuksessa.”

Lapset ymmärsivät heti saduttamisen idean. He kertoivat vuorotellen muutamalla virkkeellä satua, jota toinen vieressä oleva lapsi taas jatkoi. Lapsien välinen vuorovaikutus keskenään pienryhmässä toimi erittäin hyvin. He kuuntelivat toinen toisiansa tarkasti ja antoivat toisilleen kerrontarauhan. Jokainen lapsi omalla kerrontavuorollaan katsoi minua silmiin ja minä vastasin lapsen katseen hyväksyvästi kuunnellen. Oli hienoa huomata, miten lapsen kasvot

suorastaan ”sähköyivät” innostuksesta, kun tuli heidän vuoro jatkaa satua eteenpäin. Annoin lapsille mahdollisuuden muuttaa sadun juonta, mutta lapset olivat tyytyväisiä sen alkuperäiseen juoneen. Lopuksi luin sadun heille ääneen, mikä oli lapsista erityisen riemuisaa, etenkin kun heidän keksimät kohdat sadusta luettiin.

Minulle itselleni tuli saduttamisen jälkeen hyvä olo. Oli mukava nähdä, miten hyvin lasten välinen vuorovaikutus toteutui pienryhmässä. Mielestäni koko menetelmä toteutui lasta aidosti kuunnellen ja huomasin, että käytännössä sadutus menetelmänä mahdollisti hyvin lapsen osallistumisen.

Kuva 5. Valmis lasten keksimä satu.

Itse satu oli hyvin hauska ja lapsilähtöinen. Sen juonessa näkyi lasten yhteisöllisyys. Vaikka sadutus onnistui hyvin ja koin, että pystyin tukemaan jokaisen lapsen osallisuutta pienryhmässä, en silti itse oppinut oikein mitään uutta lapsista. Luulen, että jos saduttamista olisi jatkanut samassa pienryhmässä tasaisin väliajoin, olisin päässyt enemmän lähelle lasten omaa ajatusmaailmaa. Yhteen vetona sadusta voisin kuitenkin todeta, että lapset ovat hyvin huumorintajuisia ja heillä on vilkas mielikuvitus. En kokenut kenenkään lapsen sadun kerronnan kohdalla, että lapsella olisi esimerkiksi elämässään jotain huolia.

Toiminnan päätteeksi kirjoitin lasten sadun uudelleen puhtaaksi kartongille ja dokumentoin tuttuun tapaan lopuksi kameralla valmiin sadun sekä lapset. Siinä samalla lapset innostuivat kameran käytöstä. He kyselivät minulta paljon kysymyksiä liittyen valokuvaukseen ja kuvan ottamiseen. Päätimme yhdessä lasten kanssa, että seuraavalla toimintakerralla harjoittelisimme yhdessä pienryhmässä valokuvausta.

6.4 Valokuvaus työskentelymenetelmänä

Idea valokuvaamiseen tuli pienryhmän lapsilta edellisellä toimintakerralla. Lapset olivat kiinnostuneita kamerastani ja halusivat kokeilla itse ottaa valokuvia. Ehdotin lapsille, että me voisimme yhdessä harjoitella seuraavalla kerralla valokuvausta. Lapset olivat innoissaan ehdotuksestani ja itse olin tyytyväinen, kun sain taas mahdollisuuden toteuttaa yhdessä lasten kanssa lapsilähtöistä toimintaa.

Päätin soveltaa toiminnassa Miina Savolaisen kehittämää voimaannuttavaa valokuvausta. Menetelmänä voimaannuttava valokuvaus oli minulle ennestään tuttu opintojeni sekä vapaa-ajalla harrastamani valokuvaamisen kautta.

”Voimauttava valokuva on taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämä palkittu sosiaalipedagoginen menetelmä, jossa voimaantumisen käsitteen sisältämät ehdot: itsemäärityksen oikeus, valta-asetelmien purkaminen ja vastavuoroisuus, määrittelevät ne eettiset raamit, joiden sisällä valokuvaa voidaan käyttää turvallisesti terapeuttiseen identiteettityöhön ja vuorovaikutustaitojen parantamiseen perheessä, vertaisryhmässä, työyhteisössä tai ammattilaisen ja asiakkaan välillä.”
(Voimauttavan valokuvan [www-sivut](#) 2019.)

Halusin soveltaa voimaannuttavaa valokuvausta pienryhmässä, koska mielestäni menetelmä sopi hyvin yhteen lasta osallistavan toiminnan kanssa. Savolaisen mukaan koko voimauttavan ryhmäprosessin periaatteena on se, miten ryhmän jäsen haluaa tulla nähdyksi. (Voimaannuttavan valokuvauksen [www-sivut](#) 2019.)

Tavoitteenani oli, että toiminnassa lapset saisivat itse päättää sen, miten he haluavat tulla nähdyksi valokuvan kautta.

Menin iltapäivällä päiväkotiin ohjaamaan samalle pienryhmälle valokuvausta. Lapset olivat juuri leikkimässä ja kävin hakemassa heidät mukaan toimintaan. Kesken jääneistä leikeistä huolimatta lapset osallistuivat heti mielellään mukaan toimintaan. Aloitin toiminnan ”kerhotilassa”, missä keskustelimme yhdessä lasten kanssa kameran käytöstä. Opetin lapsille perusasioita kameran käytöstä, esimerkiksi miten kamera laitetaan päälle ja mistä painetaan kuvaa ottaessa. Käytimme toiminnassa välineenä minun omaa kameraani, joten koin tärkeäksi keskustella lasten kanssa myös siitä, miten kameraa tulisi käsitellä. Kaikki olivat jo heti alussa yhtä mieltä siitä, että kameraa tulisi käsitellä varovaisesti.

Toiminnassa oli mukana neljä lasta. Pyysin lapsia valitsemaan parit itselleen, jonka kanssa he haluaisivat valokuvata. Parin muodostamisessa ei ollut ongelmia, vaan lapset päättivät parinsa heti yhteisymmärryksessä muiden kanssa. Kerroin lapsille, että he saivat nyt ottaa toisistaan sellaiset valokuvat, kun he itse haluaisivat tulla nähdyksi valokuvassa. Keskustelu eteni siihen, mikä oli lasten mielestä kivointa päiväkodissa ja moni lapsi halusikin tulla kuvatuksi juuri heille mieluisen asian kanssa. Lapset saivat itse päättää kuvausympäristön. Kuva voitiin ottaa joko sisällä tai ulkona päiväkodin pihassa.

Kuvaustilanteessa lapset osasivat hienosti käsitellä kameraa. He napsivat monta kuvaa kaveristaan ja testasivat samalla erilaisia kuvakulmia. Jokaisen valokuvaushetken jälkeen näytin lapsille valokuvat, jotka he olivat ottaneet. Tällä tavoin lapset näkivät heti ”työnsä” tuloksen.

Toiminnan tavoitteet toteutuivat käytännössä mielestäni hyvin. Lapset olivat innoissaan mukana valokuvaamassa ja koko toiminta eteni alusta loppuun asti lapsilähtöisesti. Erityisesti oli mukava huomata se, miten ylpeitä lapset olivat ottamisestaan kuvista sekä siitä miltä he itse näyttivät kuvissa.

Kuva 6, 7 & 8. Lasten tallettamat valokuvat toisistaan.

Kuva 9. Lasten tallettama valokuva toisistaan.

6.5 Kevätretki Kirjurinluodossa

Kuva 10. Lapsen ottama valokuva kaverista kiipeilytelineessä.

Kevätretki Kirjurinluodossa oli alusta loppuun yhdessä pienryhmän lasten kanssa suunniteltu toimintapäivä. Halusin, että tekisimme pienryhmän sekä muiden esiopetuksessa olevien lasten kanssa viimeisellä toimintakerrallani jotain hauskaa yhdessä, mikä jäisi lasten mieleen.

Viimeiseen toimintahetkeen mennessä olin oppinut pienryhmän lapsista uusia asioita, joita haluaisin hyödyntää viimeisellä tapaamiskerralla. Olin oppinut sen, että nämä lapset viihtyivät paljon ulkona ja jaksivat kävellä pitkänkin matkan ajan. Leikkiminen ja urheilu oli monelle tärkeä asia. Toiminnan varsinaisessa suunnittelussa lasten kanssa, en kuitenkaan halunnut keräämieni tietojen perusteella johdatella lapsia mihinkään vaan annoin heille päätäntävällän siitä mitä he haluaisivat yhdessä tehdä.

Toimintapäivää suunnittelimme yhdessä pienryhmän lasten kanssa päiväkodin tiiloissa. Suunnittelu-aika saatiin sovittua päiväkodin kanssa lasten lepoaikaan. Pienryhmän lapsista kukaan ei nukkunut päiväkodissa päiväunia, joten ajankohta ei haitannut lapsia. Itse suunnitteluhetki oli kuitenkin rauhallinen. Piirsimme yhdessä lasten kanssa ja siinä samalla keskustelimme siitä, mitä lapset haluaisivat toimintapäivänä tehdä. Osa lapsista innostui heti kertomaan omia ideoitaan suullisesti, kun taas toiset lapset alkoivat piirtämisen avulla suunnittelemaan toimintapäivää. Kaikki lapset olivat samaa mieltä siitä, että toimintapäivä olisi ulkona. Kerroin lapsille, että meillä olisi mahdollisuus olla päiväkodin ulkopuolella ulkona. Aluksi lapset ehdottivat lähellä olevaa puistoa, mutta nopeasti kohde vaihtui Kirjurinluotoon.

Kuva 11. Tyttöistä otettu ryhmäkuva.

Suunnittelun aikana esitin lapsille kysymyksiä, jotka eivät olleet mielestäni lasta johdattelevia. Tämä siitä syystä, että nimenomaan halusin, että lapset kokisivat olleensa osallisina suunnittelussa. Kysymykseni liittyivät lähinnä siihen, tahtoisivatko lapset olla ulkona vai sisällä ja sisältäisikö toiminta enemmän vapaata vai ohjattua toimintaa/leikkiä. Lapset olivat hyvin tietoisia ja yksimielisiä näihin kysymyksiin.

vastatessaan. Mielestäni lasten välinen vuorovaikutus keskenään suunnittelussa toimi hyvin. En kokenut, että lasten suunnittelussa olisi ollut vuorovaikutuksellisia ongelmia, kuten esimerkiksi, että yksi lapsista olisi tehnyt päätökset yksin ja muut lapset olivat myötämielisinä ”totelleet” lasta.

Sen sijaan oli hienoa huomata, miten lapset osasivat kuunnella toinen toistensa ehdotuksia ja kunnioittivat tällä tavoin toisiaan.

Ohjattu toiminta sekä leikki oli lapsille tärkeää. Lapsien yhteisenä toiveena oli, että myös minä osallistuisin heidän kanssaan leikkiin. Seuraavaksi lapset alkoivatkin jo ehdotella leikkejä mitä he haluaisivat toteuttaa toimintapäivänä. Leikeiksi päätyivät pokemonhippa ja piiloleikki merirosvolaivassa.

Lapset saivat osallistua myös eväiden suunnitteluun. Eväät näkyivät myös lasten piirroksissa. Suolakeksejä oli lasten mielestä ehdottomasti saatava mukaan sekä päärynämehua.

Suunnittelu lasten kanssa oli sujuvaa ja hauskaa. Lapset olivat innoissaan suunnittelemaan toimintapäivästä ja sen nimeksi muodostui ”Kevätretki Kirjurinluodossa”.

Kevätretki Kirjurinluotoon tehtiin perjantaina aamulla. Menin etukäteen päiväkotiin auttamaan ryhmää retkeen valmistautumisessa. Kevätretkeen osallistui pienryhmän lisäksi koko muu perhosten ryhmä sekä perhosten kaksi lastentarhanopettajaa ja hoitaja. Lapset muodostivat itse parijonon ja lähdimme kävelemään kohti Kirjurinluotoa.

Tavoitteenani oli ohjata koko päivä mahdollisimman lapsilähtöisesti, joten lasten ehdoilla mentiin. Heti perille päästyämme esitin lapsille kysymyksen, haluaisivatko he leikkiä ensin vapaasti vai ottaisimmeko me heti alkuun yhteisen leikin. Lapset halusivat heti leikkiä pokemon hippaa ja minä varmistin, että leikin säännöt olisivat kaikille lapsille tutut. Valitsin yhden lapsista kertomaan leikin säännöistä muille lapsille. Olin itse mukana leikissä alusta loppuun asti ja vaikutti siltä, että kaikilla lapsilla oli hauskaa. Ensimmäisen leikin jälkeen ajattelin, että lapset haluaisivat jo vapaata leikkiä, mutta sen sijaan he tahtoivat vieläkin leikkiä yhdessä sovittuja leikkejä. Suuntasimme kohti merirosvolaivaa, missä lapset leikkivät piilosta.

Kuva 12. Lapsi leikkimässä piiloleikkiä merirosolaivassa.

Leikkien jälkeen lapset alkoivat kiinnostua enemmän ympäristöstä ja huomasin, että he halusivat leikkiä vuorostaan vapaasti. Sovimme yhdessä lasten kanssa, että nyt olisi vapaan leikin aika. Lapset menivät riemastuneina tutkimaan ympäristöä ja aloittivat leikkimisen. Sillä välin minä dokumentoin lasten leikkiä valokuvaamalla ja samalla osallistin myös lapsia valokuvauksessa, kun annoin myös heidän ottaa valokuvia kevätretkipäivästä.

Kuva 13. Lapsen ottama kuva kavereista.

Kuva 14. Evästäuko ja apulainen.

Vapaan leikin jälkeen keräännymme yhteen evästauolle. Evästauolla valitsin lapsista itselleni muutaman apulaisen, jotka jakaisivat muille lapsille eväitä. Tällä tavoin myös lapset saivat osallistua. Vaikka kyseessä olikin ollut vain keksien jakaminen muille ryhmäläisille, niin se on lapselle aina hieno hetki auttaa aikuista. Kaikki eväät olivat juuri sellaisia, mitä lapset olivat toivoneet. Yllätyksenä otin retkelle mukaan myös suklaakeksejä. Eväiden syömisen jälkeen kello oli jo niin paljon, että meidän täytyi lähteä kävelemään takaisin päiväkotiin. Lapset leikkivät vielä hetken ” Angry Birds” puis-tossa ja sitten lähdimme parijonossa takaisin kohti päiväkotia.

Kuva 15. Lapsen ottama kuva puistosta ja leikeistä.

7 POHDINTA

7.1 Projektin arviointi

Koko projekti ja opinnäytetyö ”lapsen osallistaminen eri työmenetelmien kautta” oli aiheena hyvin ajankohtainen. Kokonaisuudessaan projekti onnistui mielestäni erittäin hyvin ja se tuki tavoitteiltaan Koivulan päiväkodin esiopetusryhmässä olevien lasten osallisuutta.

Koivulan päiväkotiki oli koko projektin ajan yhteistyössä hyvin mukana. Olin tyytyväinen siihen, miten saimme sovittua aikataulut yhteen. Minut otettiin aina hyvin vastaan ja pystyin tarvittaessa esittämään kysymyksiä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalle. Kaikki nämä asiat vaikuttivat positiivisesti projektin kulkuun. Koivulan päiväkotiki hyötyi opinnäytetyöstäni, kun järjestin heidän esiopetusryhmälleen monipuolisesti erilaisia lasta osallistavaa toimintaa. Lisäksi tuin pienryhmässä lasten välisiä vuorovaikutustaitoja ja annoin työntekijöille ideoita lapsilähtöiseen toimintaan eri työmenetelmien avulla.

Projektin toimintakerrat pienryhmässä onnistuivat tavoitteiden mukaisesti. Jokaisella toimintakerralla toteutin pedagogista dokumentointia ja käytännössä tämä tarkoitti sitä, että annoin myös lasten valokuvata sekä tallentaa hetkiä kameraan. Näin myös lasten oma näkökulma pääsi esille dokumentoinnissa. Lisäksi olin valinnut dialogisen työmenetelmän käytettäväksi työskennellessäni pienryhmissä, koska mielestäni tämä menetelmä sopi hyvin yhteen lapsilähtöisen toiminnan kanssa. Koen, että työskentelyni projektin aikana sekä pienryhmissä, että päiväkodin henkilökunnan kanssa oli dialogista.

Projektissa kaikki ei aina välttämättä käynyt ihan projektin suunnitelmien mukaisesti, mutta osasin soveltaa erilaisia tilanteita aina tarvittaessa, mikä on mielestäni hyvä ominaisuus, kun työskennellään päiväkodissa. Tästä sain kehuja myös päiväkodin henkilökunnalta.

7.2 Oman toiminnan arviointi

Pyrin koko projektin ajan arvioimaan itseäni. Koen, että opin paljon uusia asioita opinäytetyön aiheesta ja kehityin ammatillisesti. Syvennyin projektin aikana lapsen osallistamiseen, osallisuuteen sekä lapsilähtöisyyteen niin hyvin, että pystyin tarkastelemaan sekä pohtimaan omaa toimintaani oppimani teorian pohjalta.

Opin itsestäni ennen kaikkea sen, että haluan tulevaisuudessa työskennellä lasten kanssa nimenomaan lapsilähtöisesti. Huomasin, miten tärkeää toimiva vuorovaikutussuhde lapseen on ja kuinka se vaikuttaa päiväkodissa jo pelkästään perus arjentoimintaan. Projektin aikana oma organisointikykyni parani, kun olin vastuussa monesta eri asiasta oppinäytetyön tekemisen aikana. Lisäksi opin käyttämään uusia erilaisia työmenetelmiä lasten kanssa. Esimerkiksi pedagoginen dokumentointi ja sadutus eivät olleet minulle ennestään tuttuja työmenetelmiä, mutta nyt aion varmasti hyödyntää näitä menetelmiä myös jatkossa.

Olen iloinen siitä, että mielestäni projektin alussa laatimani tavoitteet toteutuivat koko projektin ajan hyvin. Pienryhmätoiminnassa osasin ottaa kaikki lapset huomioon tasa-vertaisesti ja lisäksi annoin tukea entistä enemmän niille lapsille, jotka kaipasivat enemmän rohkaisua osallistumisessa ja osallisuudessa.

Kaikissa työskentelymenetelmissä toimin niin lapsilähtöisesti kuin vaan pystyin. Vaikka olinkin tyytyväinen omaan toimintaani, olen kuitenkin sitä mieltä, että kasvatustajana ketään ei ikinä ole täysin ”valmis” ja aina löytyy jotain kehitettävää. Tämän takia oman toiminnan arviointi onkin mielestäni ensisijaisen tärkeää, jotta jokainen osaisi tunnistaa itsestään, missä voisi vielä olla kehittämisen varaa tai mikä asia taas toimii hyvin. Nämä asiat vaikuttavat myös omaan työhyvinvointiin, mikä taas heijastuu koko työyhteisöön. Huomasin itsestäni sen, että olin lähes koko projektin ajan täynnä ”positiivista energiaa”, joka varmasti näkyi ulospäin päiväkodin henkilökunnalle ja lapsille.

Itselleni oli tärkeää se, miten lapset suhtautuisivat minuun projektin aikana. Lapsilähtöisyys tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että kasvattaja on kiinnostunut lapsesta yksilönä. Mielestäni lyhyestä ajasta huolimatta, onnistuin tutustumaan pienryhmän lapsiin sekä

ehdin oppimaan asioita heidän ajatusmaailmastaan. Lisäksi osasin hyödyntää lasten omia ajatuksia toiminnan suunnittelussa, eli osasin ottaa myös lasten mielipiteet huomioon.

Lasten mielipiteiden huomioiminen näyttäytyi parhaiten viimeisellä toimintakerralla, kun järjestimme yhdessä pienryhmän lasten kanssa kevätretken Kirjurinluotoon. Mielestäni lapsien osallistaminen toteutui retkellä oman toimintani kautta hyvin. Olimme laatineet etukäteen suunnitelman lasten kanssa siitä, mitä he haluaisivat retkellä tehdä ja toimimme sen mukaisesti. Osasin kuitenkin ottaa huomioon sen, että lasten mielipiteet voisivat helposti muuttua ja siksi pyrinkin retkellä keskustelemaan lasten kanssa. Mielestäni oli hienoa, että lapset halusivat myös minut osallistumaan mukaan leikkiin heidän kanssaan. Näin tämän asian positiivisena, koska itselleni tuli olo, että olin lyhyessä ajassa pystynyt muodostamaan hyvän vuorovaikutussuhteen pienryhmässä oleviin lapsiin.

Projektin osalta mieleeni tuli myös asioita, missä olisi voinut ollut kehittämisen tarvetta. Toisaalta nämä asiat olivat haasteellisia toteuttaa, koska olin kuitenkin toiminnassa mukana opiskelijan näkökulmasta, enkä työntekijän. Nämä pohtimani asiat liittyivät esimerkiksi siihen, kuinka aidosti pystyin tutustumaan lapsiin. Toki koen, että onnistuin luomaan hyvän vuorovaikutuksellisen suhteen pienryhmässä olleisiin lapsiin, mutta toisaalta niin lyhyessä ajassa on vaikea muodostaa lapseen sen syvällisempää suhdetta, missä myös kasvatuskumppanuus olisi mukana. Tämä olisi kuitenkin kelle tahansa haasteellista, koska aidon lapsilähtöisen toiminnan toteuttaminen päiväkodissa vie aikaa.

Kokonaisuudessaan olen tyytyväinen siihen, että löysin projektin aikana vastauksia kysymyksiin, joita olin pohtinut ennen opinnäytetyön aloittamista. Minulla on tällä hetkellä vahva tunne siitä, mitä lapsen osallisuus ja osallistaminen päiväkodin arjessa tarkoittaa ja miten sitä voidaan toteuttaa. Toivon, että opinnäytetyöni innostaa myös muita varhaiskasvatuksen alalla olevia työskentelemään niin, että myös lasten ajatukset otetaan huomioon.

LÄHTEET

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2014. Leikin käsikirja. Juva: Bookwell Oy

Hellman-Suominen, K., Laine, A. & Järvinen, M. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja

Hoivanetin www-sivut. 2019. Viitattu 14.3.2019.

<https://www.hoivanet.fi/blogi/mika-ihmeen-varhaiskasvatus/>

Hujala, E. & Turja L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva. PS-kustannus

Hytönen, J. 1997. Lapsikeskeinen kasvatus. Juva: WSOY

Jantunen, T. & Lautela, R. 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatiето.

Kaartinen, K. 2015. Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa. ”Hei hoitotäti, en minä oo ihminen, minä oon poika!” VAMK-opinnäytetyö. Vaasan ammattikorkeakoulu

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/101079/Kirsti_Kaartinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Karlsson, L. 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus

Laaksonen, S. 2017. Sadutuksesta käytäntöön. Lasten osallisuutta vahvistamassa varhaiskasvatuksessa. AMK-opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 2.4.2019.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/138221/laaksonen_saara.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lummelahti, L. 2001. Yksilöllinen esiopetus. Helsinki: Tammi

Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus

Mäki, N. 2015. ”Piirtäminen on kivaa, koska silloin voi ajatella” Kuvataideterapeuttinen toiminta avoimen päiväkodin kerhoissa. AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu: 30.3.2019.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/91101/Niina_Maki_Opinnaytetyo_2015_urgund.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetushallituksen www-sivut. 2019. Viitattu 14.3.2019

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. 2019. Viitattu 24.5.2019

<https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatuslaki>

Porin kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 19.3.2019

https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/Porin_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet.pdf

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Superliiton www-sivut. 2019. Viitattu 28.3.2019.

<https://www.superliitto.fi/viestinta/tietopankki-kuntapaattajille/laadukas-varhaiskasvatus/>

Tehyn www-sivut. 2019. Viitattu 24.5.2019

<https://www.tehy.fi/fi/apua/tyosuojelu/henkilostomitoitus-varhaiskasvatuksessa>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut. 2019. Viitattu 7.3.2019

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut. 2019. Viitattu 25.5.2019

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018

Virkki, P 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu: 25.3.2019

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

Voimaannuttavan valokuvauksen www-sivut. 2019. Viitattu 3.4.2019.

<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

LIITTEET

Liite 1. Lupakysely lapsen vanhemmille

Hei!

Olen Julia Krekula ja opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä yhteistyössä Koivulan Päiväkodin kanssa. Kysyisin teiltä seuraavia lupia koskien perhosten ryhmää;

A.) Lastani saa haastatella ja valokuvata opinnäytetyötäni varten

B.) Lastani saa haastatella opinnäytetyötä varten, mutta ei kuvata

C.) Lastani ei saa haastatella eikä kuvata

Lapsen nimi _____ Allekirjoitus _____